

מסכת מעילה

דברי פתיחה

שנהגה, בתוספת חומש. ומביא איל במחיר שני סלעים לקרבן אשם, ובכך מתכפר לו, והוא הנקרא "אשם מעילות".

וכתב הרמב"ן: שם "אשם", מורה על דבר גדול אשר העושה אותו יתחייב להיות שמם ואבד בו. ...אשם מעילות, אף על פי שהוא בשוגג, בעבור שהוא **בקדשי ה'** יקרא הקרבן אשם, כי החטא הגדול יתחייב להיותו אשם בו, כאשר יקרא מעילה.

וכתב בספר החינוך: משרשי המצות, לתת אימה ויראה על כל אדם מהתקרב בעניני הקודש.

אזהרת מעילה

כתב הרמב"ם [פרק א מהלכות מעילה הלכה ג]: ואזהרה של מעילה, מזה שנאמר [דברים יב] "לא תוכל לאכול בשערך מעשר דגנך...ונדרריך". מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לאוכל מבשר עולה, הואיל וכולו לה', והוא הדין לשאר כל קודש שהוא לה' לבדו, בין מקדשי מזבח בין מקדשי בדק הבית, אם נהנה בהן שוה פרוטה, לוקה. מעל בשגגה, משלם מה שנהנה ותוספת חומש, ומביא אשם... ושילום הקרן בתוספת חומש עם הבאת הקרבן, מצות עשה.

וכדברים אלו כתב בספר המצות [לא תעשה קמו]⁽¹⁾.

אמרה תורה בפרשת מעילה בקדשים [ויקרא ה]:

"וידבר ה' אל משה לאמר: נפש כי תמעול מעל" –

ומבאר רש"י: אין מעילה בכל מקום אלא שינוי. וכן הוא אומר [דברי הימים א ה] "וימעלו באלהי אבותיהם, ויזנו אחרי אלוהי עמי הארץ". וכן הוא אומר בסוטה [במדבר ה] "ומעלה בו מעל".

"וחטאה בשגגה מקדשי ה'" [ונמצא ששינה את הקדושה, בכך שעשה בה שימוש של חולין, שנהנה מן ההקדש].

"והביא את אשמו לה', איל תמים מן הצאן בערך כסף שקלים בשקל הקודש לאשם".

"ואת אשר חטא מן הקודש, ישלם [את הקרן ישלם להקדש]."

ואת חמישיתו יוסף עליו [יוסיף עוד חומש על הקרן, ויתן את כל הכסף להקדש].

ונתן אותו לכהן.

והכהן יכפר עליו באיל האשם, ונסלח לו".

פרשה זו באה ללמדנו, שכל הנהנה בשגגה מקדשי ה', בין מקדשי מזבח ובין מקדשי בדק הבית, מעל. ומשלם להקדש את מה

1. וזה לשון הרמב"ם בהקדמתו להלכות מעילה: הלכות מעילה, יש בכללן שלש מצות,

שנהנה מקדשי מזבח, ואילו שני הפרקים האחרונים עוסקים בנהנה מקדשי בדק הבית.

קדשי מזבח, הם כל הדברים המובאים לקרבן לה', כגון: קרבנות, מנחות, נסכים, קטורת, וכן כל שאר הדברים הקרבים הם עצמן על המזבח. קדשי מזבח נקראים גם "קדשי הגוף", לפי שגופם הוקדש למזבח.

קדשי בדק הבית, הם הדברים שהוקדשו לצורך בית המקדש, כדי לבנות בהם או לתקן את בית המקדש, כגון אבנים וקורות⁽⁴⁾, או דברים שהוקדשו לצורך דמיהם, כדי לפדותם, ויפלו דמיהם להקדש לכל צרכי בית המקדש, ונקראים גם "קדשי דמים"⁽⁵⁾.

אמרה התורה: "נפש כי תמעול מעל, וחטאה בשגגה מקדשי ה'". ודרשו חכמים: מקדשי ה', המיוחדים לה'. יצאו קדשים קלים [תורת

הראב"ד לומד את האזהרה ממה שנאמר [ויקרא כב] "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל".

רש"י [ויקרא שם] כתב: והיכן הוזהר? נאמר כאן חטא [יחטאה בשגגה], ונאמר להלן חטא בתרומה [שם כד] "ולא ישאו עליו חטא", מה להלן הוזהר, אף כאן הוזהר⁽²⁾.

מסכת מעילה עוסקת בעיקרה באדם המועל בשגגה, שהוא חייב להביא אשם מעילות. ולכן היא נסדרה בסדר קדשים.

והטעם שנסדרה מסכת זו אחרי מסכת תמורה, כתב הרמב"ם בפירוש המשנה: מפני שהדברים שחייבים עליהן מעילה יותר קלים מהדברים שחייבים עליהם חטאת. ועוד כתבו האחרונים⁽³⁾ שכך הוא סדרם בתורה בפרשת ויקרא.

ארבעת הפרקים הראשונים עוסקים במי

שצריכים לכדוק ולעמוד עליו לידע מה יצטרך לתיקון בית המקדש. וכן נקרא בספר מלכים [ב יב] וראה שם בפירוש הרד"ק.

5. ההבדל בין קדשי קדושת הגוף לקדשי קדושת דמים.

מלבד הבדלי הדינים ביניהם המבוארים במסכת זו, ביארו רבותינו הבדל יסודי בהגדרת המעילה בין קדשי הגוף לקדשי דמים. קדשי דמים, כל מעילתם הוא מפני גזילת הקדש, ולכן, כשאינם ראויים לדמים, כגון חמץ של הקדש בפסח, האסור בהנאה, ואין מי שיתן בעדו דמים, אין בו מעילה.

ואילו קדשי הגוף עצם ההנאה מהם אסורה, ועל כך אמרה התורה "כי תמעול מעל". ולכן מועלים בהם כאשר נהנים מהם אף באופן שאין

אחת מצות עשה ושתיים מצות לא תעשה. וזה הוא פרטן: א. לשלם המועל אשר חטא בתוספת חומש וקרבן, וזהו דין המועל. ב. שלא לעבוד בקדשים. ג. שלא לגזוז קדשים. וראה כסף משנה [פרק יא מהלכות מעשי הקרבנות הלכה ג].

2. וכן כתב רש"י במסכת מכות [יב ב ד"ה הקדש]. ועיין רש"י שבועות [כד ב ד"ה דודונו]. וראה בשו"ת בנין ציון החדשות [סימן סב] בתשובתו למהר"ם שיק, הדין למה לא מוזהר המועל משום "בל יחל".

3. רש"י.

4. ומכאן גם שמם "בדק הבית", על שם

קדשי קדשים

ג

כהנים ה שמוט].

שנזרק דמם, כי זריקת הדם היא העבודה המתירה את הבשר באכילה לכהנים⁽⁶⁾. ומשנזרק הדם, והותר בשרם לאכילת כהנים, אין עוד דין מעילה בבשרם, הואיל והוא נאכל לכהנים, ואין הבשר נכלל עתה בכלל "קדשי ה".

זאת, ועוד: אפילו אם אכל עתה מבשרם אדם זר, שאינו כהן, גם אין דין מעילה בבשר, הואיל והוא מותר לכהנים ליהנות בו. ולכן, כל הנהגה מהן לא מעל⁽⁷⁾.

נמצאנו למדים, שרק בקדשי קדשים, כגון עולה, מנחת נסכים, מנחת כהנים, פרים ושעירים הנשרפין, חטאת ואשם, יש בהם דין מעילה, הואיל והם קדשי ה', ולא בקדשים קלים, היות והם ממון בעלים.

בכל קרבנות קדשי קדשים שבשרן נאכל לכהנים, כגון חטאת ואשם, יש בהן מעילה בכל חלקי הבהמה משעה שהוקדשו עד

שם שמאריך בשיטת רש"י. וראה עוד שם בקהלות יעקב.

6. ראה ביאור הדברים בהערה 111.

7. הנהגה מקדשי קדשים לאחר זריקת דמם, האם חייב קרן וחומש, או קרן בלבד, או שהוא פטור מכלום?

שנינו במשנה הראשונה, להלן: כלל אמר רבי יהושע: כל שהיה לה שעת היתר לכהנים, אין מועלים בה.

ובתורת כהנים [אמור פרק ו]: אמר רבי יוסי: שמעתי, האוכל מבשר קדשי קדשים לאחר זריקת דמים, שהוא משלם את הקרן לכהנים! והכהנים לוקחים בדמיו שלמים.

ובפירוש הר"ש [שם] מביא תוספתא [בפרק בתרא מסכת שקלים] שרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סובר שמשלם גם חומש.

והר"ש מבאר, מפני שסובר שהתורה מיטתה ממה שנאמר "קדשי ה" רק מקרבן מעילה, אבל קרן וחומש משלם. אי נמי, מפני שלומדו מדין קל וחומר מתרומה, שהאוכלו בשוגג משלם קרן וחומש לכהנים!

וכתב שם הראב"ד שרבי יוסי סובר, שמשלם את הקרן לכהנים, מפני שהבשר שייך לכהן כמו

בהם שווי ממון להקדש, כגון, הנאה מנותר. נתיבות המשפט [סימן כח] מתרץ בכך סתירה בין סוגיות הגמרא. כי במשנה במסכת כריתות [יג ב] שנינו שהאוכל נותר חייב להביא אשם מעילות, ואילו הגמרא פסחים [כט] אומרת שהנהגה מחמץ של הקדש בפסח לא מעל. וכתבו האחרונים, שחילוק זה כבר מבואר בתוס' ישנים שם במסכת כריתות.

וראה בחידושי מרן הגר"ח על הרמב"ם הלכות מעילה, ובעזה"י יבואר עוד.

והקהלות יעקב [סימן א], אחרי שהביא הרבה הוכחות לחידוש זה, מסתפק, האם כוונת תוס' ישנים היא שבקדשי הגוף אין ענין של גזל מהקדש כלל, או שגם בהם יש ענין של גזל מהקדש, אלא שנוספה בהם קדושה להיותן קדושים בעצמם אף במקום שאין בהם שווי ממון. ומכריע [באות ז] שגם קדשי הגוף הם ממון הקדש.

וסברתו היא, כי קדשי קדשים אינם ממון של בעליהם [בעל הקרבן], ולכן, אם קידש בהם את האשה, אינה מקודשת [כמבואר במשנה קידושין גב ב], ולמי הם שייכים, וכי הפקר הם?!

ובודאי שיש ל"הקדש" בהם קנין ממון. אלא, שיסוד האיסור ליהנות מהם, הוא מחמת קדושתם העצמית, ולא מצד קנין הממון. ועיין

ובגמרא [טו א] דרשינן את הכתוב [ויקרא ג] "כל חלב לה'", לרבות אימורי קדשים קלים למעילה.

וזה לשון הרמב"ם [פרק ב]: קדשים קלים אין מועלים בהן עד שיזרק הדם. נזרק הדם, מועלין באימוריהן.

כל קדשי קדשים מועלין בהן משהוקדשו עד שיזרק הדם. נזרק הדם, מועלין בהן בדבר שכולו לאשים, ואין מועלין בדבר הנאכל.

ומכל מקום, יש מעילה באימוריהם הקרבים על המזבח, והם בכלל "קדשי ה'", עד שתושלם הקטרתם.

אבל קדשים קלים, כגון, תודה ושלמים, אין בהם בחייהם דין מעילה כלל, (8) הואיל ואינם נקראים "קדשי ה'", כיון שהם נאכלים לבעליהם. ומכל מקום, יש מעילה באימוריהם לאחר זריקה, לפי שבזריקה הוברר הבשר להדיוט והאימורים לגבוה. (9)

ייעוד הדבר שנהנו ממנו, כמבואר בדף ט ב, והיות ובשר קדשי קדשים עומד לכך שהכהנים יהנו מן הבשר, לכן גם התשלומין הם לכהנים.

8. על פי רש"י במסכת מנחות [מז ב]. ומוסיף [שם] ובמסכת חולין [ק"ז]: משום דקדשים קלים הם ממון בעלים.

9. כן כתבו התוס' ד"ה קדשי. וכן כתב רש"י במסכת מנחות [מז ב].

האחרונים [תקנת עזרא, מלבושי יו"ט חלק ב חו"מ ס"א אות ה] מקשים: הלא האימורים מבוררים הם אף לפני שחיטה? ועיין שם מה שתירצו. אבל רש"י במסכת זבחים [פג ב] כתב:

תרומה, לכן בנהנה בשגגה משלם את הקרן לכהנים, כמו בתרומה, ומכל מקום, אינו משלם את החומש.

ועוד כתב הראב"ד, כי מה שרבי יוסי מחייב את הכהנים לקנות בקרן שלמים, הוא מעלה בעלמא, והתשלומין הן חולין.

וכתב האב"י עזרי, שחייב הקרן שרבי יוסי מחייב לשלם, אינו מדין מזיק, ולא מדין גזילה, לפי שאין חיוב מזיק וגזילה בהקדש, אלא שלדעת רבי יוסי הוא תשלום של מעילה. כי רבי יוסי סובר שהתורה מיעטתו מקרבן ומחומש, אבל הקרן, שלא נתמעט, משלם מדין מעילה. ומה שמשלמים אותו לכהנים לדעת רבי יוסי, הוא משום שכל תשלומי מעילה הן כפי

פרק קדשי קדשים

מתניתין:

והנהנה מהם – מעל.

הקדמה

[ובמשנה הבאה יבואר דין קדשים קלים].

קדשי קדשים, שדינם להישחט בצפון ב-א העזרה, כמבואר במסכת זבחים [מז א], ששחטן בדרום, אף שנפסל, בכל זאת לא יצאו מקדושתן לגבי דין מעילה, ועדיין מועלין בהן.

והמשנה מפרשת⁽¹⁰⁾ כיצד:

שחטן בדרום שלא כמצותן, וקיבל דמם בצפון כמצותן,

זריקת הדם בקדשי קדשים מוציאה את הבשר מידי מעילה, ואילו בקדשים קלים היא מביאה את האימורין לידי מעילה.

המשנה באה ללמדנו את דין קדשי קדשים שנפסלו לפני זריקת דמם, כגון, אם נעשתה בהם עבודות הקרבנות, אלא שלא נעשו כמצותן ונפסלו בכך, וממילא אין להם היתר לכהנים, הילכך, אינם יוצאין מידי מעילה,

התוס' שמשמעות המשנה היא שהסיפא מפרשת את הרישא.

וכתבו התוס': אין לפרש מה שכתבה המשנה בתחילה שחטן בדרום, היינו, שגם השחיטה וגם הקבלה נעשו בדרום, כי אם כן, אין צורך להמשיך ולפרט "שחטן בדרום וקיבל דמן בצפון", ולומר שמועלין בהם, שהרי דבר פשוט הוא, כי אם אפילו כשפסלן בין בשחיטה ובין בקבלה, לא אמרינן שדינן כאילו חנק אותן [עיי' בגמרא], ומועלין בהם, כל שכן כאשר לא פסלן כי אם בשחיטה, שודאי רחוקים הם יותר מכאילו חנקן, ובודאי שמועלין בהן. ומה באה המשנה להוסיף ולהשמיענו?

ואין לומר שסגנון תנא זה של משנתנו הוא לשנות בלשון "זו ואין צריך לומר זו", שמקודם אומר את המחודש ואחר כך אומר את הפשוט [ועיי' בהערה הבאה], כי בשני דינים הבאים אינו שונה בלשון "זו ואין צריך לומר זו", אלא, אדרבה, סגנונו הוא בלשון "לא זו אף זו", כמו שיבואר בהערה הבאה.

אימורי קדשים קלים לפני זריקת דמן לא הובררו למזבח שזריקת דמן שלהן קובעתן לחלק גבוה לענין מעילה.

ורש"י שם מבאר, שעל אף שלפני זריקת הדם אין על האימורין דין מעילה, מכל מקום, אם עלו לא ירדו.

מבואר מדברי רש"י שאין הכוונה שהזריקה מבררת, אלא שהזריקה קובעת דין המעילה, ולפניה אין דין מעילה על האימורין, ואין גם דין הקטרה על האימורין, אלא שבדיעבד אם עלו לא ירדו. והזריקה עושה חלות דין הקטרה על האימורין. [עיי' משנת רבי אהרן עמוד רצא].

10. לפי הב"ח יש לגרוס: "כיצד"? כלומר, שבתחילה אומרת המשנה "כלל", והוא: קדשי קדשים ששחטן בדרום מועלים בהם. ועתה מפרטת המשנה, שבין אם השחיטה נעשתה בדרום, ובין אם הקבלה נעשתה בדרום – מועלים בהם.

ומכל מקום, אף אם לא נגרוס "כיצד", כתבו

וכן, אם שחטן **בצפון** (11) כמצותן, וקיבל דמן בדרום שלא כמצותן,

הולכה וזריקה], צריכות להעשות ביום, וזרק דמן בלילה, שלא כמצותן,

וכן, אם שחט אותן ביום כמצותן (12) [כל עבודות הקרבנות, שחיטה, קבלת הדם,

וכן (13) אם שחט בלילה, קודם אור הבוקר, שלא כמצותן, וזרק דמן ביום,

11. בגמרא מבואר, שהתנא נוקט בלשון "לא זו אף זו". דהיינו שמקודם נוקט את הפשוט ואחר כך את המחודש. כי כאשר קיבל הדם בדרום, עשה את עבודתו שלא כמצותה, יותר מאשר כששחט בדרום, הואיל ועיקר עבודות הקרבנות מתחילות מקבלת הדם ואילך, שהרי שחיטה כשרה בזר, ורק מקבלה ואילך יש מצות כהונה, ופסולה בזר. ולכן, אם שחטן בדרום וקבל דמן בצפון, אין כל כך חידוש במשנתנו לומר שמועלין בהם, כיון שעיקר העבודה, מקבלה ואילך, עשה כתיקנה, אינו כמי שחנק אותם, ועבודה זו הכניסתם לכלל "קדשי ה'". אבל אם קיבל דמן בדרום, שעיקר העבודה עשה שלא כתיקנה, היה עולה על הדעת לומר שהיותו והקרבת פסול יותר, הוי כאילו חנק אותם, והילכך אין בהם מעילה, לכן משמיעה לנו המשנה שבכל זאת מועלין בה, ואינו כמי שחנק אותם, מהטעם המבואר בגמרא.

12. בהמשך להערה הקודמת, מבארת הגמרא שגם כאן נקט התנא בלשון "לא זו אף זו", כי כששחטם או קיבל הדם בדרום, אף שהקרבת פסול, על כל פנים, שניהם היו ביום, ולפחות קדשים קלים כשרים בדרום [וכמו שיבואר]. אבל כשעשה אחת מהעבודות בלילה, ולילה אינו זמן הקרבה כלל, ועשה אותו שלא כמצותן, ואין שום אפשרות להקריב שום קרבן בלילה, היה עולה על הדעת לומר, שהוי כאילו חנק אותם, והילכך אין בהם מעילה, ולכן משמיעה לנו המשנה, שבכל זאת יש בהם מעילה, ואינו כמי שחנקו, והטעם יבואר בגמרא.

13. בהמשך להערה הקודמת, הקשו התוס':

אינו לפי הסדר של התנא. שהרי כבר מבואר שסגנון התנא הוא בלשון "לא זו אף זו", ואם כן, כאשר זרק בלילה, פסולו מרובה יותר משחט בלילה, שהרי עיקר מעשי העבודה הם מקבלה ואילך, כנ"ל. ואם בפסול גדול כזה יש בהם מעילה, ואינו כמי שחנק אותם, כל שכן, כאשר רק שחט בלילה. ולמה הוצרכה המשנה להשמיענו שיש בהם מעילה?

והתוס' מציעים להפוך הגירסא במשנה וכן יש לגרוס: שחט בלילה וזרק ביום, שחט ביום וזרק בלילה. [ועיין בגמרא בתחילה הסוגיא, ושם גרס הפירוש המיוחס לרש"י סדר ה"צריכותא" במשנה בהתאם לגירסא זו. ועיין שם בהערה 33]. ועתה מבואר היטב, שהתנא בא להשמיענו, שעל אף שזרק בלילה, בכל זאת אינו כמו שחנק אותם, ויש בהן מעילה.

השיטה מקובצת והרש"ש והתפארת ישראל מבארים, שאין צריך להפוך הגירסא, ואף לפי גירסתנו אתי שפיר. כי כשם שאם הקרבן פסול ביותר, יש הוה אמינא לומר שאין בו מעילה, דהוי כמי שחנקו, כן גם מאידך גיסא, כשהקרבתו כשר יותר יש צד לומר שאין בו מעילה, כי קרבן כשר הרי יוצא מידי מעילה, כמבואר.

וכך תבואר המשנה: אם שחט ביום וזרק בלילה, ועבודתה העיקרית נעשתה בלילה, והקרבתו יותר מלהיות קרבן כשר, הילכך יש בו מעילה, כי אין בו שעת היתר לכהנים, ועדיין נקרא "קדשי ה'". אבל, אם שחט בלילה וזרק ביום, שעבודתה העיקרית נעשתה בכשרות — היה עולה על הדעת לומר, שהקרבתו קרוב יותר להיות כשר, וממילא, מתוך כשרותו

(14) כמצותן,

או ששחטן ביום ובצפון, אלא שחישב עליהן בשעת השחיטה, לזרוק דמן או להקטיר אמוריהן או לאכול מבשרן חוץ לזמנו, והקרבתן נפסל ונעשה בכך "פיגול", והאוכלו, אפילו תוך זמנו חייב כרת, [כמו ששנינו במסכת זבחים כז ב],

או (15) שחישב עליהן בשעת השחיטה לזרוק דמן או להקטיר אמוריהן או לאכול מבשרן חוץ למקומו, והקרבתן נפסל אך אינו נעשה בכך פיגול שחייבים על אכילתו כרת.

בכל אלו מועלין בהן, הואיל והקרבתן פסול, ואין להם היתר לכהנים, לכן עדיין נקראים "קדשי ה'".

ובגמרא יבואר מה חידשה המשנה, וכמו כן יבואר למה נקטה המשנה פסולים אלו, ואיזו חידוש יש בכל אחד ואחד מהן.

כלל אמר רבי יהושע: כל בהמת קדשים, שהיה לה שעת היתר לכהנים, שהעבודות נעשו בכשרות, והותר הבשר לכהנים אפילו שעה אחת, אף שנפסלה אחר כך, כמו שיבואר, אין מועלין בה, ולא נקראת כבר "קדשי ה'", הואיל והותרה כבר לכהנים (16) -

ובל שלא היה לה שעת היתר לכהנים שנפסלה לפני שנגמרו העבודות המתירות אותה באכילה, מועלין בה, הואיל ומעולם לא הותרה באכילה, הרי היא נקראת מקדשי ה', אף על פי שהיא פסולה, כמבואר.

איזו היא שהיה לה שעת היתר לכהנים שאין מועלים בה?

כגון: שלחה, שלאחר שהותר לכהנים "לך" הבשר עד הבוקר [קדשי קדשים נאכלים ביום הקרבנותם ובלילה עד הבוקר, ואם עבר עליהם עמוד השחר נפסלים] והוא הנקרא

יצא מידי מעילה, משמיעה לנו המשנה, שבכל זאת, יש בהם מעילה, כיון שעל כל פנים הקרבן פסול. וראה בהשמטות לשיטה מקובצת ובפירושי קדמון, ביאור המשנה כולה לפי דרך זו.

השיטה מקובצת מביא תירוץ אחר בשם תוס' ליישב גירסתנו. דהנה, על אף שכאשר זרק דמו בלילה, פסולו יותר מאשר שחט בלילה, מכל מקום, יש בו פסול אחד, אבל כששחט בלילה קודם עלות השחר וזרק דמו ביום יש בו שני פסולים. האחד, נשחט בלילה, והשני, פסול לינה של הדם, וכשזרק דמו ביום נפסל הדם בלינה, לפיכך, כיון שיש בו שתי סיבות להיותו פסול, היה עולה על הדעת לומר שדינו כמי שחנקו, ואין בו מעילה, משמיעה לנו המשנה, שבכל זאת, יש בו מעילה.

14. כתבו התוס': הטעם שברישא שנתה המשנה "שחט וקיבל" זה בדרום וזה בצפון, ואילו בסיפא שנתה "שחט וזרק" זה ביום וזה בלילה, מפני שביום ולילה אי אפשר לצמצם שהשחיטה תהיה ביום והקבלה שהיא תיכף אחריה תהיה בלילה [או שחיטה בלילה וקבלה ביום], לפיכך נקט התנא: שחיטה וזריקה, שיש שהות ביניהם, ואילו ברישא [שיטה מקובצת בשם תוס' הרא"ש] נקט שתי העבודות הראשונות, לפי סדר העבודות: שחיטה, קבלה, הולכה וזריקה.

15. גירסת השיטה מקובצת.

16. פירוש המיוחס לרש"י ותוס' כאן.

וכן מפרש רש"י מנחות [קב א] ופסחים [עח א].

ובמסכת יומא [כ א] מוסיף רש"י: כדקיימא

”נותר”⁽¹⁷⁾.

בשחיתתה, כמבואר.

ושנממאה הבהמה, לאחר שהותרה לכהנים, ושיצאה [שהוציאוה] חוץ לעזרה שהיא מקום אכילת קדשי קדשים, ונפסלים בכך [והוא הנקרא ”יוצא”],
בכל אלו, אם נהנה מהם, לא מעל.

ושקיבלו את דמה כהנים פסולין, או (18) זרקו הפסולין את דמה. (19) ווהואיל ולא היה לה היתר לכהנים, מועלים בה.
ונקט רבי יהושע פסולין אלו, והוא הדין לשחט בדרום, ושחט בלילה. (20)

ואיזו היא שלא היה לה היתר לכהנים שמועלים בה?

גמרא:

כגון שנשחטה במחשבת חוץ לזמנה, או במחשבת חוץ למקומה, ונפסלה מיד

קתני, שנינו במשנתנו: קדשי קדשים ששחטנו בדרום מועלין בהן.

לן [מעילה יא א] שנעשית מצותו אין מועלין בו, כיון דלית ביה צורך גבוה לא קרינן ביה קדשי ה' וכולי. ויבואר באריכות בהערה 65.

מעילה. ונחלקו אמוראים בדין זה בגמרא [ג ב]. רב גידל אמר רב, סובר שזריקת פיגול אינה מוציאה מידי מעילה בקדשי קדשים, ואמוראים אחרים חולקים עליו וסוברים שזריקת פיגול מוציאה מידי מעילה. כלומר, אמוראים אלו החולקים על רב גידל, סוברים כי זריקה זו של פיגול, היות והיא קובעת את הפיגול, ולפני הזריקה לא הוברר הפיגול [כמבואר לקמן הערה 34], מועילה זריקה זו גם להוציא מידי מעילה, אפילו אחרי שחשב מחשבת פיגול בשעת השחיטה, כיון שזריקה זו איננה כשפיכת מים בעלמא, אלא היא פועלת להחיל קביעת שם פיגול על הבשר. וכמו שיבואר באריכות בסוגיא דרב גידל.

17. מבואר על פי פירוש המיוחס לרש"י ורבינו עובדיה ברטנורא. ובגמרא [ה א] נחלקו אמוראים בפירוש דברי המשנה.

ומחדשים התוס' [ו א ד"ה תא שמע רבי שמעון], שעל אף שבדברי התנא קמא אינו ברור אם זריקת פיגול מוציאה מידי מעילה, כי יתכן שהתנא קמא מדבר באופן שעדיין לא זרקו את הדם, ואכן נחלקו אמוראים בכך, אבל בדברי רבי יהושע ברור שהוא סובר שזריקת פיגול אינה מוציאה מידי מעילה. ולכן אמר "שעת היתר לכהנים", והיא הזריקה [צאן קדשים]. והואיל ואין לה שעת היתר לכהנים, מועלים בה.

18. רע"ב והיא סוגיא ערוכה בדף ה. ועיין תוס' יום טוב.

19. יבואר בגמרא [ה ב], ועיין בברכת הזבח וצאן קדשים.

20. פירוש המיוחס לרש"י לגירסת השיטה מקובצת.

ולפי פירוש זה, לא חידש רבי יהושע דבר על דברי התנא קמא, אלא שכולל "כלל" מתי מועלים בפסולין ומתי אין מועלים. אבל, התוס' [דבריהם מבוארים בשיטה מקובצת בהשמטות בסוף המסכת, וברמיזה בתוס' ד"ה חוץ לזמנו] מבארים בדרך אחרת. שבדברי התנא קמא לא מבואר דעתו האם זריקת דם פיגול מוציאה מידי

ומקשינן: פשיטא שמועלין בהם!

וכי משום דשחטינון⁽²¹⁾ בדרום — אפקינון, הוציאו אותם מידי מעילה?! הלא הקרבן פסול הוא, ולא בא לכלל היתר לכהנים, ובמה יצאו מכלל "קדשי ה'"⁽²²⁾?

ומתריצין: איצטריך, הוצרך התנא להשמיענו, כי סלקא דעתך אמינא, עלה על הדעת לומר: הואיל ואמר עולא אמר רבי יוחנן: קדשים שמתו יצאו מידי מעילה, דבר תורה, כי היות⁽²³⁾ שהם הולכין לאיבוד שוב אינם נקראים "קדשי ה'" מן התורה [אבל מדרבנן עדיין יש להם דין מעילה] —

ולא עוד, אלא שלדעת התוס', חידוש זה בא רבי יהושע ללמדנו, שזריקת פיגול אינה מוציאה מידי מעילה, ולא רק לכלול "כלל". [ומה שרבי יהושע מוסיף, "ושקיבלו פסולין וזרקו את דמה", יבואר בדף ה עמוד א]. ועיין בהערה 69, 154, 51.

21. גירסת השיטה מקובצת.

22. כתבו התוס': ואין לומר שהמשנה באה להשמיענו, שהזריקה לא מועילה להוציאו מידי מעילה [עיי' הערה 20], כי גם חידוש זה פשיטא הוא, כיון שהזריקה פסולה, אינה מועילה כלום. אלא, ודאי, באה המשנה להשמיענו, שאף על פי שאירע בו פסול בכל זאת יש בו מעילה. ועל כך מקשה הגמרא "פשיטא".

והקשה השיטה מקובצת: ומה הפשיטות, הלא בגמרא נחלקו האמוראים אם זריקה פסולה מוציאה מידי מעילה? [כמבואר בהערה 20]. וכן הקשה השפת אמת, ועיין שם תירוץ, וכן תירץ בספר תקנת עזרא, ויבואר בדף ג ב.

ועוד תירץ השפת אמת שאם כן, היתה המשנה צריכה לשנות: מועלים בהם "לעולם", כדי להדגיש הכוונה שמועלים אף לאחר הזריקה כמו שאמרה הגמרא ה ב, ועיין שם בהערה 144. ובהמשך דברי התוס', ראה בחק נתן וברש"ש.

23. פירשו רבינו גרשום ופירוש המיוחס

לרש"י: הואיל ואינם ראויים למזבח, וכן אינם ראויים לפדותם ולהתירם להדיוט, שהרי נבילה היא ואסורה באכילה, ולפדותם לאכילת כלבים, כבר שנינו [תמורה ל ב] "אין פודין את הקדשים להאכילין לכלבים". כלומר, שאין לך מום גדול ממיתה, וכשם שאין פודים בעל מום להאכילין לכלבים, כן אין פודים קדשים שמתו.

ותמהו המרחשת [חלק ג סימן יז] והגרי"ז [זבחים סח ב], שאם כן, בקדשים שנשחטו שלא כמצותן, כגון בדרום, למה היתה הוה אמינא לומר שאין מועלים בהם, הלא אין בהם מום, ואינם נבילה, ואפשר לפדותם לאכילת אדם [ועיין שם בגרי"ז המבאר מדוע אינם אסורים מדין חולין שנשחטו בעזרה].

ומדברי רבינו גרשום והמיוחס לרש"י, מסיק הגרי"ז, שהם סוברים שעצם ה"כמאן דחנקינון דמי" נחשב למום. ועיין תוס' בבא קמא [עו א] שהקשו למה באמת אינו מום? ועיין שם בהגהות הגאון רבי עקיבא איגר המציין לרש"י כאן.

והגרי"ז [שם] מביא בשם הגר"ח, שכל קדשים שנשחטו או שנעשו שאר העבודות שלא כמצותן, אינם פסולים ממש כאילו יש בהם מום, או כאילו מתו, אלא שיש עליהם שם "קדוש ליפסל".

וכמו שמבואר בגמרא מנחות [ז א] לגבי זר שקמץ את המנחה ונתן לכלי שרת, ש"אין כלי שרת מקדשין ליקרב, אבל מקדשין ליפסל". דהיינו, כי אילולי שהיו מקדשין ליפסל, היה

אבל דרום, נהי, על אף דדרום אינו מקום ראוי לקדשי קדשים, אבל, מכל מקום, דרום ראוי לקדשים קלים, ששחיתתן בכל מקום בעזרה. והואיל ונעשתה בהן עבודה כלשהי המכשירה במקום אחר, אין דינם שוה לקדשים שמתו, ועדיין הם נקראים "קדשי ה'" (25).

והגמרא מבארת: למה לי למיתני כל הני? למה הוצרכה המשנה לשנות כל אל הפסולים [שחיטה בדרום, וקבלה בדרום, שחיטה בלילה וזריקה בלילה, חוץ לזמנו וחוץ למקומן] הרי היה די לשנות במשנה

ועלה על הדעת לומר הכא נמי, קדשי קדשים לגבי דרום ששחטן או קיבל דמם בדרום, ונפסלו והולכים לאיבוד, כמאן (24) דחנקינן דמי, דינו כאילו חנק אותם ומשום כך, לכאורה, ייצאו מידי מעילה, קמשמע לן, משמיעה לנו המשנה, שאינו כן, ולא יצאו מידי מעילה!

שמה תאמר: למה באמת אינם כקדשים שמתו? תשובתך, קדשים שמתו לא חזו כלל. אין להם שום היתר בכל קרבן שהוא, ולכן אינם בכלל "קדשי ה'",

דין קדשים שמתו, עיין בהערה 54 באריכות.

24. גירסת שיטה מקובצת.

25. הקשה השיטה מקובצת: ומה בכך שהם ראויים לקדשים קלים? הלא כאן מדובר בקדשי קדשים, שאין להם דרום כלל, וכשנשחטו בדרום הם פסולים? ומתרץ בשם רבינו פרץ: מה שאמרה הגמרא "אבל ראוי הוא לקדשים קלים", אין הכוונה לומר, שמשום כך יש להם שייכות עם "קדשי ה'", אלא, הכוונה היא, שמשום כך יש להם הדין של "אם עלו לא ירדו", כלומר, אם שחטן בדרום, אף שהם פסולים, בדיעבד אם העלו את אמוריהם [או בשר עולה] למזבח בשוגג, אינם יורדין מעל המזבח.

ומבואר במסכת זבחים [פד א] שהכלל בדינים אלו, הוא: כל שפסולו בקודש, כל קרבן שנפסל אחרי הבאתו לעזרה, אם עלו לא ירדו, והקודש [המזבח] מקבלו. וכל שלא היה פסולו בקודש, כגון: רובע ונרבע וטריפה, אם עלו ירדו, והקודש אינו מקבלו.

וכיון שקדשים קלים שחיתתן בדרום, ודרום הוא מקום לגבי קדשים, ואינו כמו מחוץ לעזרה

מותר להחזיר את הקומץ למנחה, כי לא נעשה כלום בהקטרת זר, אלא שהכלי שרת נתן עליו חלות קדושה, לכל הפחות, כדי להיפסל. ומוכח, שקדשים שנפסלו, אפשר שיחול עליהם שם "קדוש ליפסל".

ולכן, גם לפי ההוה אמינא שרצתה הגמרא לומר ש"כמאן דחנקינן דמי", אין כוונתה שיהיו קדשים פסולים מכל וכל, ויהיו חייבים קבורה, אלא יהיו חייבים שריפה, כיון שהם קדושים, ולפחות הם קדושים כדי ליפסל. ומה שאמרה הגמרא בהוה אמינא "כמאן דחנקינן", הוא רק לענין מעילה, דלענין מעילה אין די ב"קדוש ליפסל", אלא בעינן "קדוש ליקרב" ממש.

והחזון איש [זבחים סימן יט] סובר, שלפי ההוה אמינא, רצתה הגמרא לומר, שדינם כחנקם ממש, וכקדשים שמתו, ודינם להיקבר, ולא בשריפה כקדשים שנפסלו.

כתב הקובץ שיעורים [ח"ב סימן כא] שהטעם שקדשים שמתו פקעה קדושתם, הוא: איסור קדשים אינו איסור עולמי שחל מתחלת הקדשו, אלא, האיסור מתחדש עליו בכל שעה ושעה, כל זמן שהוא מיוחד לגבוה. וכיון שבטל ממנו צורך גבוה, ממילא פקע איסורו. ובעיקר

מקרה אחד, וללמוד ממנו שאר הפסולים, שעל אף שנפסלו מועלים בהם?

צריכי, יש צורך להשמיענו כל אלו, שאם היתה משמיעה לנו אחד מהם, לא יכלנו ללמוד ממנו שאר הפסולים-

אי תנא, אם היתה שונה, רק הדין של **שחטן בדרום וקיבל דמן בצפון**, יש לומר: **הבא הוא דאית בהו מעילה, משום דקבלה בצפון הואי**⁽²⁶⁾, והיות שקבלה שהיא עיקר העבודה נעשתה כמצוותה, לא נחשב כמי שחנקו אותם, ועדיין נקראים מ"קדשי ה'", ולכן יש

בהם מעילה,

אבל, כאשר **שחטן בצפון וקיבל דמן בדרום**,⁽²⁷⁾ **הואיל וקיבל דמם בדרום**, ועבודתם העיקרית נעשתה שלא כמצוותה, **אימא**, יש לומר, **דנפיק**, שיצאו **מידי מעילה**, והוי כמי שחנקם, לפיכך משמיעה לנו המשנה שאינו יוצא מידי מעילה, ואינו כמי שחנקם, וכמבואר, הואיל ודרום ראוי לקדשים קלים.

ואי תני הני,⁽²⁸⁾ שחיטה או קבלה בדרום, **הוה אמינא**, הייתי אומר, לכן אינו כמי שחנקם, **משום דיממא**⁽²⁹⁾ **זמן הקרבה הוא**,

לפיכך אף בקדשי קדשים "אם עלו לא ירדו", וכיון שלא ירדו, לכן נקראים "קדשי ה'", ויש בהן מעילה.

[ובהערה 31 יבואר המשך דברי הגמרא בנשחט בלילה].

והשפת אמת מבאר: מפני שכל קדושת הקרבן הוא משום שעומד להקרבה לגבוה, ולכן מועלים בו לפני הקרבה, הואיל וסופו להיות מובא לה'. ולכן בקדשים שמתו "פקעה" מהן קדושתם, משום דאיגלאי מילתא דאינם עומדים להקרבה. [ואם מעל לפני מיתתו, חייב, כי מכל מקום, בשעה שמעל, עמד להיות קרבן], הילכך, כשנשחטו לשם קרבן, למרות שהעבודה נעשתה בפסול, אבל קדושה שבהן להיכן הלכה?, ולכן מועלין בהם.

וכדברים אלו כתב הגרי"ז [זבחים עמוד קנט] וזה לשונו: עיקר החילוק בין קדשים שמתו לבין קדשים שנפסלו אחר שחיטה, הוא שבנשחטו ונתקדשו כבר נגמר דין קדשי ה' שלהם, ואף אם נפסלו, שוב לא פקע.

והאבי עזרי [על הרמב"ם הלכות מעילה פרק ה' הלכה יד] מתרץ בסברא זו קושיא יסודית בהלכה זו. שלפי המבואר בעמוד ב [וראה שם הערה 42] נאמר הדין שיש בהם

מעילה בעקבות הדין שאם עלו לא ירדו, דהיינו, כיון שיש בהם קדושה, על כל פנים קדושה מועטת, שאם עלו בדיעבד על המזבח לא ירדו מעל המזבח, הילכך יש בהן מעילה.

ולכאורה קשה: בשלמא על האימורים יש קדושה זו שאם עלו לא ירדו, אבל לבשר אין שום היתר לכהנים, ולא ראוי לכלום, ודינו להשרף, ולמה נשאר עליו קדושה?

ולפי הביאור הנ"ל מבואר היטב, כי היות ולאימורים יש דין הקטרה, על כל פנים בדיעבד, חלה חלות קדושה על כל הקרבן, להיות נחשב ל"קדשי ה'". ואינו דומה לקדשים שמתו, שהם אינם נקראים "קדשי ה'" מאחר שאינם ראויין כל להקרבה. ושם [בהערה 42] יבואר הזיקה בין דין מעילה לדין אם עלו לא ירדו.

26. גירסת השיטה מקובצת.

27. גירסת השיטה מקובצת.

28. גירסת השיטה מקובצת.

29. גירסת המיוחס לרש"י.

לכל הפחות עשה את העבודות ביום, שהוא זמן העבודה, הילכך נחשבו "קדשי ה'", ולא יצאו מידי מעילה,

אבל (30) כאשר שחטה בלילה, וזרק ביום, דלילה לאו זמן הקרבה הוא, אינו זמן הראוי להקרבה, **אימא**, יש לומר שיהיה נחשב כאילו לא עשה בהם עבודה כלל אלא כאילו חנק אותם, ולית בהו מעילה, לכן, משמיעה לנו המשנה, שאינם יוצאים מידי מעילה, ואינו כמי שחנקם. (31)

ואי (32) **תנא** שחט בלילה וזרק ביום, הוא **אמינא** יש בה מעילה **משום דזריקה ביום הוא**, ועבודות העיקריות נעשו ביום, לכן אינם כמי שחנקם.

אבל שחט ביום וזרק בלילה, הואיל וזריקה בלילה הואי, ועבודתה העיקרית נעשתה בלילה, כמאן דחנקינן דמי, כאילו חנקם, וכאילו לא נעשתה בהם עבודה, ואין בהם מעילה, קמשמע לן המשנה שבכל זאת אינם

יוצאים מידי מעילה, כי אינו כמי שחנקו אותם (33).

עתה מקשינן: כל אלו ששנתה המשנה: דרום ולילה, מבואר, מדוע מועלין בהם ואינם כמו שחנקו אותם, דרום הואיל וראוי לקדשים קלים, וכן לילה, כמבואר,

אבל, שחט על מנת לאכול או להקטיר חוץ לזמנו, וחוץ למקומו, קשה, למה מועלין בהן? הלא שחיתתן פסלתן, ולמאי חזו, לאיזה דבר הם ראויין?

האימורים אינם ראויים להקטרה, ולא הבשר לכהנים, ולמה אינם נחשבים כמי שחנקו אותם, ולא תהיה להם מעילה?

ומתריצין: **הואיל וזריקת דמם מרצין לפיגולין.**

השוחט או העושה אחת מעבודת הקרבנות במחשבת חוץ לזמנו, דהיינו, שחושב שיאכל

30. גירסת השיטה מקובצת.

32. גירסת השיטה מקובצת.

33. גירסא זו, שמקודם מצריכין שחטה בלילה, ואחר כך זרקה בלילה, היא גירסת פירוש המיוחס לרש"י.

והטעם, כמבואר, שאם כבר שמענו זרק בלילה שאינו כמי שחנקו, אין שום צורך להשמיענו שחט בלילה, דאם אפילו זרק בלילה מועלין בהן, כל שכן שחט בלילה.

ולפי גירסא זו, אין הצריכותות כפי סדר המשנה [ועיין בהערה 13 בשם התוס' שגם במשנה הגירסא הפוכה].

אבל בפירוש רבינו גרשום מביא דעה הסוברת, שמקודם אמרה הגמרא צריכותא לזרק בלילה, לפי סדר גירסת המשנה, ומה שנאמר

31. המיוחס לרש"י מבאר: משום שלילה לאו מחוסר זמן. וכתבו האחרונים, שאין כוונת רש"י למה שמבואר במסכת כריתות [ח א], דהרי שם נחלקו אמוראים האם "לילה הוי מחוסר זמן", עיין שם. וכי משנתנו אינה כדעת כל האמוראים?! ובחידושי הגריז"ס מבאר דברי רש"י לכוונה אחרת. אבל השיטה מקובצת מבאר: הואיל ולילה הוא זמן ראוי להקטרת איברים ופדרים, לכן אינם כמי שחנקו. [כמבואר בהערה 25]. וסברא זו אמרה הגמרא במסכת זבחים [סח ב], לגבי הדין של "טומאה בבית הבליעה". ראה שם.

את הבשר או שיקטיר את האימורים או שיזרוק את הדם אחרי זמן היתר אכילתם או זמן הקטרותם, פסל בכך את הקרבן, והוא הנקרא "פיגול". וכן אם עשה את העבודות במחשבת חוץ למקומו נפסל הקרבן. ומלבד שהקרבן פסול, אסור לאכול את הבשר אפילו תוך זמנו, והאוכלו ענוש כרת. אבל אם עבד במחשבת "חוץ למקומו" אינו ענוש כרת על אכילתו.

"ובלבד שקרב המתיר כמצוותו", כלומר, שבשעת זריקת הדם יזרקנו באותה מחשבה פסולה, או שיזרקנו בשתיקה, בלי מחשבת פיגול.

אבל, אם יזרוק הדם במחשבה פסולה אחרת, כגון ששחט במחשבת חוץ לזמנו וזרק במחשבת חוץ למקומו, או ששחט במחשבת חוץ לזמנו וזרק במחשבת שלא לשמה [באותם קרבנות הנפסלים להקרבה במחשבת שלא לשמה], אין הקרבן "פיגול". וכל זמן

שלא נזרק הדם, אינו "נקבע" בפיגול לחייבו כרת על אכילתו.⁽³⁴⁾

ודבר זה מבואר באריכות במסכת זבחים ומנחות, ונלמד ממה שאמרה התורה [ויקרא יט] "פיגול הוא לא ירצה", ודרשינן: כהרצאת כשר כן הרצאת פסול. כלומר, כשם שזריקת הדם מכפרת, [על מה שהקרבן בא לכפר, כל קרבן וכפרתו] והזריקה מרצה את כפרת הקרבן, ואין הקרבן כשר עד שיקריבו כל מתיריו, דהיינו, שהדם יזרק לשם הקרבן, והיא הקובעת את כשרות הקרבן, כן זריקת הדם בפיגול היא ה"מרצה", והקרבן עדיין לא "נקבע" באיסור פיגול עד זריקת דמו לשם אותו פיגול, או בשתיקה.

נמצאנו למדים, שזריקת הדם הבאה אחרי מחשבת פיגול היא ה"קובעת" את הבשר בפיגול, לחיוב כרת על אכילתו, ולפניה, בשעת השחיטה, לא יצא מקדושתו. ועד

במשנה "שחט בלילה וזרק ביום", אכן, אין בדין זה שום חידוש, ונשנתה בדרך זו ואין צריך לומר זו ל"שחט ביום וזרק בלילה".

וראה בשיטה מקובצת [בהשמטות בסוף המסכתא לפני מסכת תמיד] המבאר את הצריכותא בדרך אחרת. [ומקצת דרך זו מבואר בהערה 13].

34. כן כתב הפירוש המיוחס לרש"י. ומשמע, שמכל מקום, האוכלו ענוש מלקות. אבל מדברי רש"י במסכת זבחים [כב ב ד"ה לא ירצה וד"ה מה] משמע, שסובר, שעד שעת זריקה לא הוקבע הפיגול, ואינו פיגול כלל. וזה לשונו: עד שעת זריקה, מחשבת פיגול תלויה ועומדת, נזרק הדם הוקבע הפיגול.

וכן משמע בפירוש קדמון [הנדפס בסוף הגמ'] בשם רבינו אליקים.

והמשנה למלך [פרק י"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ז'] מסתפק בספק זה: באוכל פיגול, כלומר שפיגול בשחיטה, מחשבת חוץ לזמנו או חוץ למקומו, ואכלו לפני שקרבו מתיריו, דהיינו לפני זריקת דמו, שאין בו כרת, האם, לכל הפחות שם "פיגול" עליו, ויענש מלקות על אכילת פסולי המוקדשין.

וביתר ביאור: כתב הרמב"ם [שם הלכה ג ד]: כל קרבן שנאמר שהוא פסול, בין שנפסל במחשבת חוץ במעשה בין שאירע בו דבר שפסלו, כל האוכל ממנו כזית — לוקה שנאמר: לא תאכל כל תועבה, מפי השמועה למדו שאין הכתוב מזהיר אלא על פסולי המוקדשין.

פוגיא דאם עלו לא ירדו

הקדמה

שנינו במסכת זבחים [פג א] "המזבח מקדש את הראוי לו", כלומר, אפילו דבר פסול

הזריקה עומד הקרבן בספק שמא יחשוב פסול אחר בעבודה ויפקיע ממנו בכך שם פיגול.⁽³⁵⁾ ולכן, אין השחיטה במחשבת פגול נחשבת כמי שחנק את הקרבן, אלא כעבודת שחיטה בקדשים, ומועלין בו⁽³⁶⁾.

שאינן נפקא מינה בין לפני זריקה לבין לאחר זריקה, ובשניהם חייב מלקות ולא כרת, מכל מקום, יש נפקא מינה בין לאחר זריקה, שחיובו הוא מטעם שלא במקומו, לבין קודם זריקה שחיובו הוא מטעם פסולי המוקדשין. וראה שם הנפקא מינה למעשה, מאיזה טעם הוא לוקה.

ועיין בהערה 88 דברי המנחת חינוך, אם התרו בו על לאו דמעילה, האם לוקה.

35. רש"י פסחים סא ב, ומנחות כב ב.

36. מבואר על פי רבינו גרשום ופירוש המיוחס לרש"י [לפי הגהת הרש"ש]. והשפת אמת מוסיף ביאור: כיון שעד הזריקה עדיין שם קדשים עליו לענין פיגול, הילכך, הוה אמינא שלא שייך לומר שכאילו חנקו בשעת שחיטה. שאם לא כן, למה יש עליו חיוב פיגול? והתוס' במסקנתם גם גורסים גירסא זו, אלא, שלדעתם קושית הגמרא היא להיפך. ונביא דבריהם [לפי גירסת השיטה מקובצת והצאן קדשים]:

המקשן ידע, שהמשנה באמרה "חוץ לזמנו וחוץ למקומו", באה לחדש, שזריקה הפסולה אינה מוציאה מידי מעילה [כמבואר בהערה 20], ויש בהן מעילה, ומדברי רבי יהושע שמענו כן. וכיון שכבר שמענו שזריקה פסולה אינה מוציאה מידי מעילה, מקשה הגמרא: פשיטא שיש בהם מעילה? כי "למאי חזו", לאיזה דבר הם ראויים? לא לקדשים קלים, כשם שדרום כשור לקדשים קלים, וכמו כן אינם כמו לילה, כמו

לכן הסתפק המשנה למלך, שיתכן שפיגול קודם הזריקה אינו בגדר זה, ופיגולו הוא בשעת הזריקה, אף לגבי חיוב מלקות, והאוכלו לפני הזריקה, יפטר אף ממלקות.

ולכאורה, ספיקו תלוי במחלוקת הנ"ל בין הפירוש המיוחס לרש"י, לבין רש"י ורבינו אליקים,

והמשנה למלך מביא כמה סוגיות לפשוט ספיקו, וראה בשו"ת אחיעזר [חלק ב' סימן כ"ז], המוכיח מתוס' בגמרתנו [ג ב] שמבואר, שהגמרא עצמה מסופקת בספק זה. ושם [בהערה 78] יבואר דעת החזון איש.

אחת מראיותיו של המשנה למלך היא מסוגיתנו:

הוכחתו היא מחוץ למקומו, דעל אכילת חוץ למקומו הלא אינו חייב כרת, אף אחר הזריקה, כמבואר.

ואם נאמר שיש חיוב מלקות אף קודם זריקה, למה אמרה הגמרא שהזריקה מרצה לפיגול, הלא בזריקה זו לא ניתוסף שום חיוב חדש?

ועיין מה שכתב השפת אמת [זבחים לד ב] ובשו"ת אחיעזר [אות ג] ובחזון איש כריתות [סק"י].

והגרי"ז [זבחים לד א] מדייק מדברי הרמב"ם, שהזריקה קובעת לפיגול רק לענין כרת, שאינו חייב כרת אלא האוכלו אחר זריקה, אבל לגבי עבירת הלאו של "לא תאכל כל תועבה", שממנו למד הרמב"ם שלוקין על כל פסולי המוקדשין, כנ"ל — עובר ולוקה, אף האוכל קודם הזריקה.

אלא שסובר [שם ע"ב] שבחוץ למקומו, אף

האסור להקטירו על המזבח, ואירע שעלה

למזבח, בדיעבד, קדשו המזבח ליעשות

שהסקנו [בהערה 31] שלילה כשר לאיברים ופדרים. ולכן קשה: לאיזה צורך השמיעתנו המשנה שיש בהן מעילה, מה הוציא אותם מידי מעילה? ומה היתה ההוה אמינא לומר שיצאו מידי מעילה?

[סיכום ביניים: לרש"י, קושית הגמרא היא: למה באמת אינם כמי שחנקו אותם, ולמה יש בהם מעילה. ולתוס', קושית הגמרא היא: פשיטא שיש בהם מעילה.]

לרש"י "למאי חזו" מתפרש, הקרבן אינו ראוי לכלום? ולתוס' "למאי חזו" איזה פסולו בקודש? יש במחשבת פיגול של חוץ לזמנו וחוץ למקומו, לאיזה דבר אחר הם ראויים?]

ומתרצת הגמרא: היות שלזריקה זו יש לה אפשרות וסיכוי להפקיע מידי פיגול, לכן היה עולה על הדעת לומר, שהזריקה מוציאה כמו כן מידי מעילה, ואינו כל כך פשוט לומר שיש בהם מעילה.

[סיכום: לרש"י, התירוץ הוא: כיון ש"השחיטה" בפיגול אינה עושה גמר פסולו, ועדיין הקרבן תלוי ועומד, לכן אינו כמי שחנקו. ולתוס': החידוש של המשנה הוא, שזריקה פסולה אינה מוציאה מידי פיגול].

פירוש זה שפירשו התוס', שקושית הגמרא היא: פשיטא שיש בהן מעילה, הואיל והם רחוקים מאוד מלהיות קרבן כשר, ואין מה שיציא אותם מידי מעילה — הוא מסקנת התוס'.

ברם, התוס' באמצע דבריהם, מבארים בדרך אחרת. והיא: קושית הגמרא היא: פשיטא שאינם כמי שחנקו אותם, היות והם קרובים מאוד לקרבן כשר, כמו שיבואר. וראה בתוס' פירושם בתירוץ הגמרא לפי פירוש זה, ומה שהקשו על פירוש זה האמצעי. פירוש זה האמצעי הביאו התוס', כדי לתרץ קושיא אחרת

גדולה והיא: לפי מה ששמע בגמרא בעמוד ב [עיי' בהערה 25 ובהערה 42], קשור דין מעילה עם הדין של "אם עלו לא ירדו". דהיינו, איפה שההלכה היא "אם עלו לא ירדו", מוכח שיש בהם קדושה, ואינם נחשבים לכמי שחנקו אותם, ולכן יש בהם מעילה. ומבואר במסכת זבחים [פד א] ובסוגיא הבאה, שבחוץ לזמנו וחוץ למקומו, אין מחלוקת, ולכל הדעות "אם עלו לא ירדו"!

משמע שפסולו קל משאר הפסולים, כגון לילה ודרום שבהם אין דעה מוסכמת, שדינם שאם עלו לא ירדו, וישנה דעת רבי יהודה הסובר שהשוחט בלילה אם עלו ירדו!

ואם לדברי רש"י, קושית הגמרא היא "למאי חזו", הלא אינם ראויים לכלום ובודאי דכמי שחנקו, קשה —

מה הודאות? הלא פסולו קל מכל הפסולים? ולדברי פירוש האמצעי של תוס' מתורץ היטב, אכן זו היתה קושית הגמרא: חוץ לזמנו וחוץ למקומו, הואיל ואם עלו לא ירדו, פשיטא שאינם כמי שחנקו אותם, ולמה הוצרכה המשנה להשיענו זאת?

ומקשים האחרונים: ומה יענו התוס' לפי פירושם במסקנתם, שקושית הגמרא היא להיפך, שחוץ לזמנו וחוץ למקומו רחוקים הם מקרבן כשר, הלא חוזרת וניעור הקושיא, הרי באמת הם קרובים יותר לקרבן כשר, כי בהם בודאי הדין שאם עלו לא ירדו?

השיטה מקובצת מתרץ, [וכנראה בשם התוס']: מפני שמצאנו שחוץ לזמנו איסורו חמור מאוד, והאוכלו חייב כרת, ולא מצאנו כן בשאר פסולים השנויים במשנתנו, לכן רחוקים הם מקרבן כשר. וחוץ למקומו הוקש לחוץ לזמנו, כידוע, ועיין המיוחס לרש"י ד"ה או. וראה בקרן אורה ותקנת עזרא, מה שתירצו.

לחמו של המזבח, ואין מורידין אותו, ומקטירין אותו. ונדרש ממקרא שנאמר בעולה, והוא הדין בכל הזבחים.

ושם שנינו [פד א] "אלו אם עלו לא ירדו: הלן [דם או אימורים שלנו עד הבוקר] והיוצא [מחוץ לעזרה] והטמא ושנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו.

ושנינו שם שזו היא דעת רבי שמעון האומר: כל שפסולו בקודש [שנפסל אחרי ביאתו לעזרה], הקודש מקבלו, ואם פסולו לא היה בקודש, אין הקודש מקבלו.

ונחלק עמו רבי יהודה בשלשה פסולים, והם: נשחט בלילה, נשפך דמו ויצא דמו חוץ לקלעים, ובשלתם סובר: אם עלו ירדו, כלומר, שצריכין להורידן מעל המזבח.

הגמרא דנה בשחטן בדרום, ששנינו עליו במשנתנו לגבי מעילה. והדיון הוא אם עלו, האם ירדו, או לא ירדו⁽³⁷⁾.

איבעיא להו: קדשי קדשים ששחטן בדרום, **אי עלו** בדיעבד, **מהו שירדו** מן המזבח, האם ירדו או לא?

ופשטינן: **רבה אמר:** אם עלו, ירדו. **רב יוסף אמר:** אם עלו לא ירדו.

והגמרא מבארת: **אליבא דרבי יהודה,** הסובר לגבי נשחט בלילה אם עלו ירדו,⁽³⁸⁾ **דכולי עלמא לא פליגי,** לא נחלקו רבה ורב יוסף, ושניהם סוברים שרבי יהודה יסבור בשחטן בדרום, **דאם עלו ירדו.** כי אם אפילו בשחט בלילה ולא שינה מקומו, סובר רבי יהודה שאם עלו ירדו, כל שכן בשינה מקומו⁽³⁹⁾.

37. כן פירשו התוס'. לאפוקי מפירוש המיוחס לרש"י שאיבעית הגמרא היא על כל הפסולים שנשנו במשנתנו. והטעם, מפני שעל נשחט בלילה, בודאי אין לדון, דמחלוקת מפורשת היא בין רבי יהודה ורבי שמעון [שם במשנה], ועל הנשחט במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו, גם אין לדון, שמשמע שם בגמרא שגם רבי יהודה מודה בהם שאם עלו לא ירדו.

האם כוונת תוס' היא דוקא לשחטן בדרום, או אפילו לקיבל דמן בדרום? עיין בתוס' זבחים [שם], ובאבן האזל הלכות מעשה הקרבנות פרק יג הלכה יב.

38. גירסת השיטה מקובצת.

39. כן פירשו התוס'. והיינו, שפסול שינוי מקום — חמור יותר מפסול לילה. ובהערה הבאה יבואר הטעם. [והא ראייה: מדברי רבי

שמעון הסובר בנשחט בלילה, לא ירד, ובפסול דרום מסתפקת הגמרא. פירוש ב].

וקשה: הרי לעיל [עמוד א] בצריכותא, משמע שפסול לילה יותר חמור, ויותר דומה לכמי שחנקו?

קושיה זו הקשה השיטה מקובצת [בעמוד א]. וראה שם מה שתירץ בשם הר"י ובשם רבינו פרץ. ועיין בספר מעיל יעקב. ומבארים האחרונים, עיין בספר שולי המעיל דברי התוס': שטעמו של רבי יהודה הסובר בנשחט בלילה ובנשפך דמה ובלן הדם שאם עלו ירדו, מבואר בברייתא בגמרא זבחים [שם], משום שנאמר "זאת תורת העולה" והם שלשה מייעוטים, הבאים למעט שלשה פסולים אלו, שלא נאמר בהם הדין שאם עלו לא ירדו.

והקשו שם התוס' [ד"ה פרט], על המבואר בסוגיתנו שרבי יהודה סובר גם בנשחט בדרום

או, במה עוד הקיל רבי שמעון, בקרבנות שדמן ניתנין למעלה מחוט הסיקרא, כגון חטאת בהמה, ואירע שנתנן למטה מחוט הסיקרא –

ומדוע מקיל רבי שמעון בהם?

ולעולם דשחטן וקיבל דמן בצפון, אלא ששינה מקום מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, וכיון שפסולן בקודש, אחרי כניסתן לעזרה, לכן קידשם המזבח, ולא ירדו.

אבל הכא, כיון דשחטן בדרום, סובר רבה, שאפילו רבי שמעון מודה שאם עלו ירדו, דנחשבים כמאן דחנקינן דמי, כיון ששינה מקום שחיטתן מצפון לדרום, נחשב כאילו נשחטו מחוץ לעזרה, ולא נאמר בהם הדין שהמזבח מקדשן⁽⁴⁰⁾.

כי פליגי, במה חולקים רבה ורב יוסף, אליבא דרבי שמעון, הסובר לגבי נשחט בלילה שאם עלה לא ירד.

רב יוסף, סובר כרבי שמעון, כשם שלרבי שמעון בנשתנה זמנו, ונשחט בלילה, לא ירד, כן הדבר לגבי שינוי מקומו. ונשחט בדרום, לא ירד.

ואילו רבה אמר לך: עד כאן לא קאמר רבי שמעון, גם רבי שמעון עצמו לא הקיל בכל הפסולים שלא ירדו, אלא בקרבנות הניתנין שדין דמם להינתן למטה מחוט הסיקרא [שהוא הסימן שהיה במזבח המבדיל בין חלקו העליון לחלקו התחתון]. כגון עולת בהמה, חטאת העוף, אשם ושלמים, ואירע שנתנן למעלה מחוט הסיקרא.

שם עלה ירד, מנין דרש זאת? הלא אין לו פסוק רביעי למעטו? [עיין שם מה שתירצו].

ועוד הקשה הערוך לנר [נדה מ א], אם כדברי התוס' שנשחט בדרום חמור יותר משנשחט בלילה, אם כן, למה מיעט רבי יהודה נשחט בלילה, הלא עדיף ליה למעט דרום שפסולו רב יותר?

ויש לבאר: טעמו של רבי יהודה הממעט נשחט בלילה ונשפך דמה, מבואר בתוס' ד"ה ורבה [ומבואר בהערה הבאה] משום דבשניהם, תחילת עשייתן בפסול, שלא כמצוותן, [ובענין לן דמה, למה נתמעט, עיין תוס' זבחים פד ב ד"ה ומוציא ונדה מ ב], ואינם בכלל "פסולו בקודש", כיון שפסולן היה לפני שהיה להם הכשר. ולפיכך, הוא הדין והוא הטעם בנשחט בדרום, שפסולו הוא בתחילת עבודתו לפני הכשירו, ומשום כן סובר רבי יהודה שאם עלה ירד. ואין צורך במיעוט רביעי, כיון שנשחט בדרום נכלל בנשחט בלילה. ומתורצת גם קושית

הערוך לנר.

נמצאנו למדים, שהתוס' לא רצו לומר שרבי יהודה לומד דין תורה של אם עלה ירד בנשחט בדרום מקל וחומר מנשחט בלילה, דאין לו שום צורך ללמוד דין מדין, אלא ממילא נכלל דין דרום בדין לילה.

אלא, התוס' מבארים שרבה פירש דברי יהודה, ודייק מהם, שאם רבי יהודה סובר בנשחט בלילה שאם עלה ירד, כל שכן שרבי יהודה סובר בנשחט בדרום שאם עלה ירד, ולא משום שדרום חמור יותר, אלא, משום שעל דרום דנה עתה הגמרא, ונחלקו בו רבה ורב יוסף.

40. כן מבארים התוס'. [עיין היטב ברש"ש]. כלומר, רבי יהודה, הוא המחלק בין פסולים שאירעו בתחילה לבין פסולין שאירעו אחרי תחילת הכשרם -

ואילו לדעת רבי שמעון – אין חילוק, והוא

הגמרא מביאה את משנתנו להקשות על רבה.

תנן, קדשי קדשים ששחטן בדרום, מועלין בהן.

בשלמא לרב יוסף, הסובר בנשחט בדרום אם יעלה לא ירד, ניחא, מבואר היטב מדוע מועלין בו, הואיל ולא יצא מקדושתו, ובדיעבד לא ירד, אינו נחשב כמו שנחנק, הלכך מועלין בו.

סובר שכל הפסולים שאירעו בקודש, אם עלו לא ירדו,

ובנשחט בדרום נחלקו רבה ורב יוסף אליבא דרבי שמעון. לרב יוסף, מכשיר רבי שמעון בדיעבד, וסובר: לא ירד, מפני שפסול זה אירע בתוך העזרה. ואילו רבה סובר שיש להשוות נשחט בדרום לנשחט חוץ לעזרה.

והראיה שרבי שמעון מכשיר בדיעבד אם עלו אף כשנעשתה עבודה פסולה בתחילה, היא: מנשחט בלילה, שרבי שמעון סובר אם עלו לא ירדו,

ומפרש רבינו פרץ, שאחרי שהוכח שלרבי שמעון אין חילוק בין פסולין שאירעו בשחיטה לפסולין שאירעו בזריקה, כנ"ל. מבואר הדמיון של דרום לניתינן למעלה שנתנן למטה וכולי, שבשניהם הפסול הוא מחמת שינוי מקום. אלא שרבה סובר, שבכל זאת פסול דרום נחשב כפסול של חוץ לעזרה.

וההשוואה איננה בין דרום לנשחט בלילה, כי מה ענין זה לזה, מה ענין שינוי מקום לשינוי זמן? ואיך היה יכול רבה לומר שרבי שמעון מכשיר בנשחט בלילה דוקא ולא בנשחט בדרום. [וביתר ביאור: רבה צריך לחדש הבדל בשינוי מקום, ואינו צריך לחדש הבדל מלילה, משום דיש לומר דשינוי מקום גרע. ועל כן ירד].

ועל פי פירוש זה מתורצת קושית התוס'. שהקשו: הלא לא מצינו שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון בניתינן למעלה שנתנן וכולי? אדרבה, בגמרא זבחים [כז ב] מבואר שרבי יהודה מודה בניתינן למעלה שנתנן וכולי, שאם עלו לא ירדו, ולמה אמר רבה: עד כאן לא קאמר רבי שמעון

אלא בניתינן וכולי, וכי רבי יהודה אינו סובר כן? ולמה לא אמר רבה: עד כאן לא קאמר רבי שמעון אלא בנשחט בלילה וכולי?

ומתורץ היטב: רבה אינו יכול לומר ולמצוא הבדל בין נשחט בלילה לנשחט בדרום, כנ"ל, שאין להם שום שייכות זה עם זה, אלא, רבה בא להבדיל בשינוי מקום בין למעלה ולמטה לבין צפון ודרום.

ומה שרבי יהודה מכשיר בניתינן למעלה שנתנן למטה וכולי, הוא מטעם אחר, מטעם שהנתינה והיא זריקת הדם או מיצוי הדם והזאה, נעשית אחרי שכבר נעשתה השחיטה והקבלה וההולכה בכשרות, ונמצא שפסולו בקודש, כנ"ל. והשתא, מבואר: ודאי שרבי יהודה מכשיר הניתינן למעלה שנתנן וכולי, אלא, שרבה בא לחלק בדברי רבי שמעון בין שינוי מקום מלמעלה למטה לבין צפון ודרום. ועיין בתוס' בשם ר"י תירוץ אחר, ובתוס' זבחים [פד ב] מבארים בדרך שלישית.

[סיכום: לרבי יהודה, כל הפסולין שאירעו בתחילת העבודות, אם עלו ירדו, וזה כולל: נשחט בלילה, נשפך דמה ונשחט בדרום. לרבי שמעון, גם אלו, לא ירדו.

נשחט בדרום לרבי שמעון: לרב יוסף לא ירד. לרבה, ירד [ולא מפני ששחיטה היא תחילת הכשרו, אלא] מפני שנחשב כאילו נשחט מחוץ לעזרה].

ומנין ידעה הגמרא לבאר אליבא דרבי יהודה טעם החילוק בין נשחט בדרום לניתינן למעלה שנתנן וכולי, שבנשחט בדרום אירע הפסול בתחילת העבודות, ובניתינן למעלה וכולי אירע

אלא לרבה, הסובר שאם עלה ירד, קשיא, למה מועלין בו, הלא רבה סובר שנחשב "כמאן דחנקינון", והרי מטעם זה סובר שאף רבי שמעון ירד.

ומתרצינן: אכן, מן התורה אין לו שום

קדושה, ואם עלה ירד, ונחשב כאילו חנקו [וכקדשים שמתו שאין הנהגה מהם משלם אפילו את הקרן]. ומאי, מה ששינו מועלין בהן הוא רק מדרבנן.⁽⁴¹⁾ שחכמים החמירו עליו, והטילו על הנהגה בו דין מעילה.⁽⁴²⁾

וכו'. ובהערה הבאה יבואר שיטת הרמב"ם.
42. משמע מגמתנו, שדין מעילה ודין אם עלו לא ירדו קשורים זה בזה, ורק בפסולי קדשים שדינם שלא ירדו, יש עליהם קדושה להיחשב מ"קדשי ה'", ויש בהם מעילה,
אבל בקדשים שדינם להיפסל אפילו בדיעבד, ואם עלו – ירדו, אין עליהם קדושה כלל מן התורה, ואינם נחשבים מ"קדשי ה'" ודינם כקדשים שמתו, ואין בהם מעילה. [אלא שבאופנים מסויימים החמירו חכמים והטילו בהם "מעילה מדרבנן", כמבואר].
וקשר זה מבואר בכמה לשונות הראשונים בסוגיתנו. [לדוגמא: תוס' עמוד א ד"ה חוץ לזמנו בתחילת דבריהם, פירוש המיוחס לרש"י תחילת עמוד ב, ועוד].
ואם כן, מוכרחים לומר שמשנתנו לא נשתנה אליבא דרבי יהודה, שהרי רבי יהודה סובר לגבי נשחט בלילה שאם עלה ירד, ואילו במשנתנו שנינו שיש בו מעילה. [ולשיטת המיוחס לרש"י, עיין הערה 37, סובר רבי יהודה בכל פסולי משנתנו שאם עלו, ירדו].
וכן מוכרחים לומר, שהסוגיא הקודמת המחלקת בין קדשים שמתו שאין בהם מעילה מן התורה לבין פסולי משנתנו שיש בהן מעילה מן התורה, היא רק אליבא דרב יוסף הסובר שאם עלו לא ירדו. וכן כתב השיטה מקובצת בהשמטות ובברכת הזבח, ולקמן יבואר שיטת הרמב"ם.
[ואין לתרץ כמו שתירץ רבה: מעילה מדרבנן,

הפסול אחרי שבא לכלל הכשר? מבארים התוס', מפני שכן מוכרח מדברי רבי יהודה עצמו שבנשחט בדרום סובר שירד, ואילו בניתינן למעלה וכולי סובר שלא ירד, כמבואר, הילכך, מוכרחים לחלק כנ"ל.

עד כאן דברי התוס' במסקנתם בסוגיתנו. [ולקמן הערה 57 יבואר, שהחילוק האמור בין ניתנין למעלה וכולי לבין דרום, לדעת רבה אליבא דרבי שמעון, הוא: במתנות דמים של בהמה הניתנין למעלה שנתנן למטה והניתנין למטה שנתנן למעלה, ובהם אמרה הגמרא [שם דף כז ב] שלא במקומו כמקומו דמי. וכן בחטאת העוף שנתנן או מלקן למעלה, אבל עולת העוף שעבודתן הן למעלה, אם עשאן למטה, נחשב לחוץ למקומו ממש, כשיטת דרום בבהמה. ולרבה אליבא דרבי שמעון אם עלו, ירדו. ושם יבואר הטעם בשם הגרי"ז].

והקשה הקרן אורה: למה הוצרכה הגמרא לחלק בכך, ולמה לא נבאר החילוק מטעם שדרום הוי כמו חוץ לעזרה, כשם שביארה הגמרא אליבא דרבי שמעון. וכי היכן מצינו שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון בסברא זו?

41. ובשיטה מקובצת מביא דעת רבינו פרץ [לשיטת תוס' שמחלוקת רבה ורב יוסף היא רק בשחטן בדרום], שמשנתנו "לצדדין" קתני. שחטן בדרום בלבד, מעילתן היא מדרבנן, ואילו חוץ לזמנו וחוץ למקומו מועלים בהן מן התורה, כיון שדינם הוא שאם עלו לא ירדו. ועליהם אמר רבי יהושע במשנה: כל שיש להם היתר לכהנים

הגמרא מבררת: **מאי איכא**, איזה חילוק יש, בין מעילה דאורייתא למעילה דרבנן?

במעילה דאורייתא, הנהנין מהם – משלמין חומש, מלבד הקרן, וכן מביאין קרבן אשם מעילות, ואילו מעילה דרבנן, הנהנין מהם – לא משלמין תוספת חומש, אלא קרן בלבד. מפני שלחכמים אין "כח" לחייב קרבן אשם, כיון שמן התורה אינו חייב קרבן – נמצא שבהמה זו חולין היא, ואסור להביא חולין לעזרה. והיות ואינו חייב קרבן – אינו חייב חומש, משום

שהחומש בא מפני האשם⁽⁴³⁾.

ותמהינן: **ומי איכא**, וכי ישנו, דין מעילה מדרבנן⁽⁴⁴⁾!

ומתצינן: **איין**, אכן ישנו דין מעילה מדרבנן!

דאמר עולא אמר רבי יוחנן: קדשים, קרבנות, שמתו, ולא נשחטו כלל, **יצאו ידי מעילה "דבר תורה"**.

כי בקדשים שמתו גם כן מועלין רק מדרבנן]. אבל הקרן אורה כתב, שלא מסתבר לומר שמשנתנו אינה אליבא דרבי יהודה. ועוד הקשה סתירה בדברי רבי יהושע. במשנתנו נאמר שרבי יהושע סובר בנשחט חוץ למקומו שיש בו מעילה, ואילו התוס', [נדה מ ב] סוברים שרבי יהושע סובר בקרבן חטאת שנשחט במחשבת חוץ למקומו שאם עלה ירד. לפיכך, מסיק הקרן אורה, וכן כתב השפת אמת – בדרך אחרת: רבי יהודה הסובר אם עלו ירדו, יכול לסבור שיש בהן מעילה מן התורה, וכמו כן יכול לסבור שנשחט בלילה ונשפך דמה וכולי נחשבים כפסולו בקודש, והם מ"קדשי ה'" והילכך יש בהם מעילה. ומה שדינם לירד מעל המזבח, הוא גזירת הכתוב הנדרש משלשה מיעוטים, כמבואר.

אלא, שרק רבה אמר כן, לקשר בין דין מעילה לדין אם עלו לא ירדו, ואמר כן רק אליבא דרבי שמעון-

מפני שלרבי שמעון כל הפסולים שנפסלו בקודש אם עלו לא ירדו, ובא רבה לחדש שנשחט בדרום מודה רבי שמעון וסובר שדינו לירד, והסביר רבה הטעם משום "דכאן דחנקינן דמי"-

ולכן, חידש רבה, והוא חידושו של רבה בלבד, שמעילה זו שאמרה משנתנו היא רק מדרבנן.

והשפת אמת מוסיף ביאור: רק רבה הוא הסובר דירדו הוא תוצאה מסברת כ"מאן דחנקינן", והיינו, דלא עצם ה"ירדו" הוא סיבה שלא יהיה מעילה, אלא "כמאן דחנקינן" היא סיבה שלא יהיה מעילה.

אבל רב יוסף סובר, שאנו דנים על הדין הכללי, והואיל ודרום ראוי לקדשים קלים, ולילה ראוי לאיברים ופדרים, כמבואר בעמוד א', ולכן, סובר רב יוסף שאף באלו הזבחים שדינם לירד, מכל מקום, נקראים "קדשי ה'" לגבי דין מעילה.

43. וחכמים הטילו עליו לשלם את הקרן, ובלוי גזירת חכמים היה פטור אף על תשלומי הקרן, [ועיין לשון הרמב"ם פרק א מהלכות מעילה הלכה ו' ובהערה 7].

44. התוס' תמהים על תמיהת הגמרא, ומביאים כמה מקומות שנאמר בהם במפורש שמעילתן היא מדרבנן!

ומבארים: אכן, מצאנו מקומות שתקנו חכמים מעילה אף שמן התורה אין מועלים בהם

ודברים אלו הם דברי עולא אמר רבי יוחנן, וקשה, מה משמיענו עולא אמר רבי יוחנן (47)?

ומתצינן: אף על גב דתנינא, שמשנתנו אמרה שמועלין בה מדרבנן, מכל מקום איצטריך דעולא, יש חידוש בדברי עולא,

כי, סלקא דעתך אמינא, היה עולה על הדעת לומר: הכא בדין המשנה, בקדשי קדשים שנשחטו בדרום — תיקנו בהם רבנן מעילה, משום שלא בדילין מנהון, אנשים אינם נבדלים מהם, מפני שאף על פי ששחטן שלא כמצותן, מכל מקום, נשחטו בכשרות, ויבואו להנות מהם בחושבם שבשחיטתן

אלמא, מוכח, שמדאורייתא, לא אית להון, אין להם מעילה, ואילו מדרבנן (45) אית בהון (46), יש להם דין מעילה, אם כן, הכא נמי, בנשחט בדרום, מעילתו היא מדרבנן.

ומקשינן: לימא, האם נאמר כי תנינא להא דעולא אמר רבי יוחנן, שחידוש זה שקדשים שמתו מועלים בהם מדרבנן, כבר נשנה במשנתנו? לפי ששנינו: קדשי קדשים ששחטן בדרום מועלין בהם, למרות שהם נחשבים כאילו חנקו אותם, וכקדשים שמתו, וביארנו, לדעת רבה, שהכוונה היא למעילה מדרבנן, ומן התורה אין בהם מעילה, כיון שדינם הוא שאם עלו לא ירדו,

ובהחלט יתכן שאין להם מעילה אף מדרבנן? ומתריך בשם רבינו פרץ, שאם כן, היה צריך לומר "קדשים שמתו אין להם מעילה", ואז היתה משמעות דבריו, שאין להם מעילה כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן, ובאמרו "דבר תורה", משמיענו שמן התורה אין להם מעילה, ומדרבנן יש להם מעילה.

ועוד מתריך בשם תוס': אם נאמר שרבי יוחנן סובר בדבר שאין בו מעילה מן התורה — אין בו גם מדרבנן.

היה לו לחדש חידוש זה על משנתנו המדברת בשחטן בדרום, ובשחטן בדרום ישנו חידוש גדול יותר לומר שאין בו מעילה מדרבנן, ומאילו היה מוכן שקדשים שמתו אין בהם מעילה אף מדרבנן. אלא, מוכח, שבא לומר שיש מעילה מדרבנן בקדשים שמתו, ומאילו מוכן שכל שכן בשחטן בדרום יש מעילה מדרבנן.

47. הקשה הלחם משנה [שם פרק ג' מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ז']: מה הקושיא? הלא אינו מוכח מהמשנה, שמעילה זו אינה מן התורה

— כיון, שבמקומות אלו חששו חכמים מפני שרגילים להשתמש בהם יבואו לזלזל בקדושתן. אבל בקדשים אלו ששחטן בדרום, וטרם הקרבתם בפסול התנורו מהם מחמת היותם קדשי קדשים — לכן תמהה הגמרא, וכי מצאנו עוד דבר שאין סיבה לחכמים לתקן בן דין מעילה — ובכל זאת תיקנו לו מעילה?

והמתריך הביא דברי עולא, להוכיח שגם בקדשים שמתו, שלפני מיתתם התבדלו מהם — ובכל זאת תיקנו להם מעילה.

והריטב"א [יומא נט ב] מתריך, שקושית הגמרא היא על רבה הסובר שכמאן דחנקינן דמי, ולכן מקשינן, למה תהא להן מעילה? ומתצינן: אכן, אף בקדשים שמתו יש בהם מעילה.

45. גרסת השיטה מקובצת.

46. הקשו הראשונים בשיטה מקובצת: מנין להגמרא לומר שרבי יוחנן בא לחדש שחכמים תקנו להם מעילה? ולמה לא נאמר שבא להשמיענו שמן התורה אין בהם מעילה,

הותרו כשאר בהמות חולין, הילכך, תיקנו להם רבנן מעילה,

אבל קדשים שמתו, הואיל, ובין כך, בדילין מנהו, מחמת שהן נבלות, ומאוסים⁽⁴⁸⁾, ולא יבואו ליהנות מהן,

אימא, יש צד לומר: אפילו מעילה מדרבנן לא, לא תיקנו להם רבנן מעילה, הואיל ואין צורך לתקן —

קמשמע לן, משמיענו עולא אמר רבי יוחנן, שבכל זאת, תיקנו להם רבנן מעילה.

[בסוגיא הבאה ישנן שתי גירסאות, והיות והראשונים לא הכריעו, נבאר בעזה"י את שתיהן].

לפי הגירסא הראשונה, מקשה הגמרא על התירוץ הקודם שעולא בא להשמיענו, שעל אף שמתו, ואנשים בדילים מהם יש בהם מעילה מדרבנן,

ועל כך מקשינן: קדשים שמתו — נמי תנינא, כבר שנינו במשנה אחרת, שמועלין בהם מדרבנן, ומה משמיענו עולא אמר רבי יוחנן?

שנינו לקמן בפרק חמישי: קדשים בעלי מום

שקדושתן היא לדמיהן, כלומר, שעומדים לימכר ובדמיהן יקנו קרבן אחר, ויש ל"הקדש" תועלת בדמיהם — אין מועלים בהם עד שיהנו מהם הנאה הפוגמת בהם, כלומר, המחסרה משוויו שוה פרוטה.

במה דברים אמורים? בדבר שדרכו ליפגם. אבל בדבר שאין דרכו ליפגם כשמשמשים בו, כגון: כוס זהב של הקדש, מועלים בו אף שלא פגמו, כשהנאתו שוה פרוטה.

ושם שנינו: **הנהנה מן החטאת, בעלת מום, ועומדת ליפדות, ככל קדשים שנפל בהם מום, אם נהנה ממנה כשהיא חיה, לא מעל עד שיפגום אותה, כגון: שיתלוש מן צמרה או שחרש בה והוכחשה בשווי פרוטה,**

ואם נהנה ממנה כשהיא מתה, ואינה עומדת להיפדות, מפני שאין פודין נבלות קדשים שאינן ראויין אלא לאכילת כלבים, והיות ואין ל"הקדש" אפשרות שימוש בדמיו, כיון דנהנה, ממנה, כל שהוא, אף על פי שלא חיסרה, מעל.

והנה, מעילה זו, אינה מן התורה, כי הרי מתה, ואחר שמתה אין בה מעילה מן התורה לכל הדעות, וברור, שמעילתה היא מדרבנן,

וקשה לעולא, מה משמיענו, הלא במשנה זו

התקבל תירוץו על כל האמוראים, ופשוט להם לפרש המשנה שהמעילה היא מדרבנן בלבד.

48. כן מפרש המיוחס לרש"י.

השפת אמת תמה: וכי נבלה אסורה בהנאה?! ומה שייך לומר שנבדלין מהם? לכן מבאר: הקדשים בדילין, שאין מתערבים עם שאר בהמות בעזרה, הילכך לא שייך לגזור

אלא מדרבנן, אלא היא אוקימתא של רבה, כנ"ל, ורב יוסף, אכן, סובר שמועלים מן התורה, ואיך יתכן להקשות על עולא אמר רבי יוחנן, כאילו שמפורש במשנה שמועלים בהם מדרבנן, עד כדי להקשות: תנינא?!

ומכאן מוכיח הלחם משנה את שיטת הרמב"ם [כמבואר בהערה 42], שאחרי שרבה תירץ וביאר שמעילת משנתנו היא מדרבנן,

שנינו שקדשים שמתו יש להם מעילה מדרבנן?

ומתריצין: ממשנה זו לא תקשה לעולא, כי עדיין לא שמענו ממנה בכל קדשי קדשים שמתו שיש בהן מעילה מדרבנן, כי,

סלקא דעתך

אמינא, היה עולה על הדעת לומר, כי דוקא בחטאת בעלת מום שמתה, הואיל ולא חזיא לכפרה, אף בחייה כבר לא היתה ראויה לכפרה, לא בדילין מינה, אנשים אינם בדילים ממנה, לפיכך, הוצרכו רבנן לגזור עליה דין מעילה, כדי שלא יבואו לזלזל בה,

אבל קדשים תמימים שמתו, ובחייהם היו ראויים להקרבה, היה עולה על הדעת לומר הואיל וחזיין לכפרה, שהיו ראויים לכפרה, ובדילין מנהון, ואף בלי גזירת רבנן בדילים אנשים מהם, אימא, יש לומר לא גזרו בהם רבנן מעילה, מפני שאין צורך לגזור בהם. לכן קמשמע לן, משמיענו עולא אמר רבי יוחנן, שבכל זאת, גזרו בהם רבנן מעילה.

[גירסא שניה]:

ומקשינן על עולא הסובר קדשים שמתו יש להם מעילה מדרבנן: "מתו" נמי תנינא?! וכי שנינו שגם קדשים שמתו "יש" להם

מעילה מדרבנן? והרי שנינו משנה אשר מדויק ממנה ש"אין" להם מעילה אפילו מדרבנן!?

דתנן, הנהנה מן החטאת כשהיא חיה, לא מעל עד שיפגום. וכשהיא מתה, כיון דנהנה כל שהוא, מעל, כמבואר לעיל.

ויש לדייק, מכך שהמשנה אמרה "חטאת", שרק בחטאת גזרו בה רבנן מעילה כשמתה, מפני שקדושתה חמורה, הואיל ובאה לכפרה, אבל בשאר קדשי קדשים, כגון עולה ואשם וזבחי שלמי ציבור⁽⁴⁹⁾, כיון שמתו, הנהנה מהן לא מעל אף מדרבנן.

וקשה על דברי עולא⁽⁵⁰⁾?

ומתריצין: אמר לך עולא: לא נדייק כן מהמשנה. והאמת היא שאף שאר קדשי קדשים שמתו גזרו בהם רבנן מעילה,

ומדוע אמרה המשנה: הנהנה מן ה"חטאת"?

משום דסלקא דעתך אמינא, היה עולה על הדעת לומר, שלא גזרו בה רבנן מעילה הואיל ולכפרה אתיא, בחייה עמדה להיקרב לכפרה על חטא בדילין מינה, אנשים בדילין ממנה בחייה עד שתיעשה כפרתה, ולכן כשמתה גם בדילין ממנה, ואין צורך לרבנן לגזור עליה מעילה,

באים לכפרה.

וראה בשו"ת מנחת אלעזר [חלק ב' סימן נט] שהקשה שהרי גם אשם נזיר ואשם מצורע באים לכפרה וקדושתם חמורה? ובספר תקנת עזרא מציע לגרוס "שלמים".

50. הקשה הקרן אורה על גירסא זו: וכי למה עלה על דעת המקשן לחלק בין חטאת לשאר

בהם אטו שאר קדשים. אבל פסולי משנתנו שנפסלו בעזרה מתערבים עם שאר קדשים – שיין לגזור בהן אטו שאר קדשים. [ופשוט שאין רצונו של השפת אמת לפרש כן גם בהמשך הסוגיא].

49. כן כתב בפירוש המיוחס לרש"י. ובודאי רצונו לומר באשם נזירות ואשם מצורע שאינם